Spekülatif Masonluğun Kuruluşu Öncesinde

İngiltere Sahnesindeki Oyunlar - II

Lütfen önce birinci bölümü okuyun.

James II

İngiltere'de monarşinin yine geri getirmesiyle 1661 yılında tahta çıkan Charles II, 9 yıl boyunca kralsız kalmış ülkeyi (!) önceki duruma yeni baştan alıştırmak gerektiğinden, hayli ılımlı bir tutum izledi.

Onun ardından tahta çıkacak olan kardeşi York Dükü James Stuart, 1669 yılında Presbiteriyenliği terk ederek Katolik inancına geçti.

Haydaaa!... Olacak iş değil… Bırakın bir Stuart hanedanından olanı, mezhep değiştiren herhangi bir İskoç bile kesinlikle Katolik olmazdı. Çünkü çok önceleri Roma Katolik Kilisesi İskoçların kral adayı Robert Bruce'un ardından, Tapınak Şövalyeleri'nin kimi arta kalanlarına kucak açtıkları için tüm İskoçları aforoz etmişti. Aradan yüzyıllar geçmiş, hiçbir papa bu aforozu kaldırmamıştı.

Dolayısıyla çok sonra, ta 1738'de, Fransa'da ilk İskoç Riti kurulduğu zaman, Katolik Kilisesi'nin Masonluğu da aforoz edişine hiç şaşırmamalı.

İskoçların sonradan Presbiteriyen oluşu belki buna bir tepki de sayılabilir. Katolik Kilisesi hiçbir ülkede halk arasında bu denli nefret toplamamıştı. (İskoçların inanç bakımından Katoliklikten sadece ufak tefek farkları olan Anglikan mezhebine de yüz vermemiş olduklarını unutmayalım.)

Buna karşın İskoç asıllı kralın kardeşi Katolik olmuştu işte!

Charles II, kardeşine tolerans göstermişti. Bunu *"kol kırılır, yen içinde kalır"* tarzında bir aile içi sorun olarak görmüş, ülke çapında bir olay haline dönüşmesini önlemeye çalışmıştı. Hatta James'in karısı ölünce, bu kez Maria di Modena adlı bir Katolik prenses ile evlenmesine bile karşı çıkmamıştı.

Fakat Charles II 1685 yılında ölüp de bu kez kardeşi James II adıyla kral olunca, iş çıkmaza girdi. Hem de nasıl!... Şimdi aslında Roma'nın tek ve merkezî dinsel otorite iddiasına karşı "ilk protestocu" niteliğini taşıyan Anglikan Kilisesi'nin ruhanî lideri bir Katolik olmuştu.

İngiltere büyük bir tedirginliğe boğuldu.

***

Kral James II, halkın tedirginliğine boş verdi; umurunda bile değildi hatta farkında bile değildi. "O kraldı, istediğini yapardı" diye düşünülür ama beri yanda Anglikan rahiplerini, soyluları, aydınları, devlet çarkında yer alanları ne yapmalı?

James II onlara da aldırış etmedi. Tersine, devletin önemli kurumlarına, özellikle yargı organlarına, bir de askerî birliklerin komutanlıklarına hep Katolikleri getirmeye girişti.

Bu arada pek ilginç bir durumdan söz edelim: James II, Sir Christopher Wren'e inşaatçı mason localarını denetleme görevinin yanı sıra "büyük üstat" unvanını da vermişti. Kral her yere Katolikleri yerleştirdiği için, kimileri onun da Katolik olduğunu sandı.

James II bu kadarla da kalmadı. Anglikan Kilisesi'nin yönetimine el attı ve Katolikleştirmeye yöneldi. İşte o zaman, zaten daha önce bütün bu yapılanlardan çok rahatsız olanlar iyice çileden çıktı. Her şey olabilir, her şeye dayanılabilir ama bu olmaz, buna dayanılamazdı. Bir kez daha iç savaş patlamadan, birisi bu kralı durdurmalıydı.

Üstüne üstlük 1688 yılında bir de oğlu oldu. Katolik yöntemleri uyarınca vaftiz edildi.

Bu gidişle gelecekte Birleşik Krallık tahtı bir Katolik hanedanın egemenliği altına girecek gibi görünüyordu.

Şu tehlikeye bakın!

***

Kralın 1671 yılında ölmüş önceki karısı York düşesinden doğma iki kızı vardı. Büyük kızı Mary, Hollandalı Willem van Oranje (William of Orange) ile evliydi. Basit bir darbe düzenledi. Kocasının donanmasının İngiltere sahillerine yaslanmasını sağlayıp, bir gecede babasını tahttan tepetaklak aşağıya yuvarlayıverdi.

Ancak bu kez kralın kafası kesilmedi. Öteberisini toplayıp Fransa'ya gitmesine göz yumuldu. Daha doğrusu Mary, *«Çok yanlış işler yapmış olsa da babamızdır. Ona aşırı hınç besleyenlerin bir krala yakışmayacak tarzda öldürmelerini engellemeliyiz»* diyerek, kaçıp gitmesine göz yumdu. Sonra İngiltere'ye gelen kocasını William III adıyla tahta çıkardı.

James II, gemiyle Fransa'ya doğru giderken İngiltere kıyılarına doğru dönüp yumruğunu sallayarak, **«God and my right»** (Tanrı ve benim hakkım) diye haykırmıştı.

(Bu seslenme, İngiliz kralların mottosuydu. Krallığın kendilerine Tanrı tarafından bir hak olarak verilmiş olduğunu vurgulamayı amaçlardı. Daha çok sürgünde olan Stuartlar tarafından Fransızca olarak **"Dieu et mon droit"** tarzında kullanılmıştır. Latincesi **"Deus, meumque jus"** sonradan Masonlukta İskoç Riti'nin bir özdeyişi olarak benimsenmiştir.)

James II, Fransa'da sürgündeyken uslanmadı. Kızı Mary'nin 1694 yılında ölmesinden yararlanarak, tahtı yeniden ele geçirmek amacıyla derme çatma olduğu söylenebilecek bir askerî birlikle karşı darbe girişiminde bulundu. Fakat geçmiş yıllar içinde İngiltere'ye iyice sahip çıkmış olan damadının ordusuyla baş edemedi. Fransa'daki akrabalarının yanına yerleşmekten başka yapabileceği bir şey kalmamıştı.

***

William III ile Mary'nin çocuğu olmamıştı. Bu da Stuartların ekmeğine yağ sürüyordu. Şimdi Mary öldüğüne göre, Hollandalı Orange hanedanını devre dışı bırakıp, tahta sahip çıkabilirlerdi. Bunun için uygun bir fırsat kolluyorlardı.

Böyle bir fırsat elde edilemedi.

James II 1701 yılında öldü. Onu ertesi yıl William III izledi.

Stuartistler hem çok sevindi hem umutlandı. Vaftiz edilmiş Katolik veliaht James III henüz 13 yaşında bir delikanlıydı ama zararı yok... Önceleri kukla olsa bile Stuart hanedanının egemenliği yine sağlanabilirdi.

Olmadı… Bu kale dıştan saldırarak alınamıyordu, içten fethedilmeliydi. Bunun için de İngiltere'de güçlü bir kuruma gereksinme vardı.

***

Royal Society adlı kurumun Prieuré de Sion'un amaçları doğrultusunda kullanılabilmesi için uğraşılar sürüp gidiyordu.

Ancak bu iş hiç de kolay olmuyordu çünkü daha önce değinilmiş olduğu üzere bu kurum resmen kralın doğrudan denetimi altındaydı. Kral bir Stuart bile olsa, Kıta Avrupası'ndaki emeller doğrultusunda İngiltere'de etkinlik göstermek pek zordu.

Christopher Wren'in Royal Society başkanlığını yürüttüğü dönemde kurum içinde onu destekleyenlerin sayısı yetersizdi. Nitekim değişen koşullar uyarınca o da iki yıl sonra kurumdaki görevi bıraktı, kendini daha çok Saint Paul Katedrali'nin yeni baştan yapımı işine verdi.

Aynı sıralarda Robert Boyle öldü.

Prieuré de Sion'un büyük üstatlığını kim devraldı dersiniz?

«Christopher Wren» mi dediniz?

Hayır, bilemediniz. O tarihte Robert Boyle, kendinden sonra bu görevi alacak olan kişinin alşimist olmasını gerekli görürdü. Christopher Wren ise Rozkrua Tarikatı'na katılmış olsa da bireysel ilgi ve uğraşı alanlarının arasında alşimi yoktu. Daha çok pratik işler peşinde koşan bir adamdı o!

Fakat «Isaac Newton» dediyseniz, doğru.

Burada bir parantez açarak bunun böyle oluşunun gerekçesini açıklamak yararlı olur.

Prieuré de Sion'un büyük üstadının belirlenmesi bakımından yüzyıllar boyunca sürdürülmüş bir gelenek vardı. Büyük üstat, kendi dönemi içinde halefini belirler ve organizasyonun diğer ilgililerini de bilgilendirirdi. Dolayısıyla işte o ilgililerin indinde Robert Boyle'dan sonra bu görevi Isaac Newton'un üstleneceği önceden belliydi.

(Buna kimse ses çıkarmazdı, çıkaramazdı ama bu organizasyonun tarihinde daha önce Avrupa'da bu bakımdan bir karmaşıklığın doğmuş olduğu da biliniyor.)

Isaac Newton

Ansiklopedilere göre Isaac Newton ünlü bir fizik bilginidir; yerçekimi kuramını ilk kez ortaya koyan kişidir, falan filan… Diğer niteliklerinden pek söz edilmez. Oysa biz onun 17. yüzyıl sonlarının öncü alşimistlerinden biri olduğunu gayet iyi biliyoruz. Alşimi ile olduğu kadar felsefeyle de ilgilenmiş, felsefi çalışmalar yapmış olduğunu da ekleyelim.

Din konusuna yaklaşımı da ilginç… Yer çekimine ilişkin ünlü bilimsel kuramını, Katolik Kilisesi'nin dogmalarıyla çelişkili, Deizmin ilkelerine yatkın bir Tanrı inancı ile bağdaştırmıştı.

Mimarlık, Hermetizm, Kabala, Pisagorculuk ve müzik üzerinde yapmış olduğu çalışmalar da vardır. Bunlardan çoğu günümüze kadar gelmiş, müzelerin kitaplıklarında yer alan değerli yapıtlardır.

M.Ö. 10. yüzyıl ortalarında Kudüs'te yapılmış olduğu kabul edilen, sadece Tevrat kaynaklı bir bilgi olup arkeologlarca doğrulanamadığı için bilim adamlarınca gerçekten de yapılmış olup olmadığına kuşku ile bakılan ünlü **Süleyman Mabedi** çok ilgisini çekmişti.

Fakat Masonlukta Süleyman Mabedi'nin özellikli bir yeri olması nedeniyle Newton'un Masonluğa da girmiş olduğu söylenemez. İşin orası bilinmiyor. Herhangi bir belge yok. Zaten

bu konu üzerinde çalışmalar yapmış olan kişilerden çoğunun Masonluk ile bağlantısı ya yok ya da bilinmiyor.

Newton'un Süleyman Mabedi konusuna ilgisi üzerine ise şöyle denilebilir: «Bu konuyla o ilgilenmese kim ilgilenecekti?»

Newton, o varsayımsal mabedin varsayımsal bir modeli üzerinden mimari yapısını ve ölçülerini çıkarıp, bunları alşimistlere özgü birtakım formüllerle değerlendirerek incelemişti. Bir zamanlar o tapınakta yoğun alşimi deneyleri yapıldığı sonucuna varmıştı.

Buna benzer konular üzerinde daha birçok çalışma yaptığı bilinmektedir. Ancak ölümünden birkaç gün önce kimi dostlarını evine çağırmış, not ve çizimlerinden çoğunun yakılarak ortadan kaldırılmasını istemişti.

Bu nedenle, belki de çok değerli bazı çalışmaları gerçekten yitirilmiştir. Saklanmış ve henüz gün ışığına çıkmamış olanları da bulunabilir.

***

Isaac Newton hakkında sadece kafasına düşen elmayla ilgilenenlerden çok daha fazla şey biliyoruz ama iş özel yaşamına gelince hemen hiçbir şey bilmediğimizi görüyoruz.

17. yüzyılın sonlarına doğru, Londra'da, akşamları Rozkruacılar ile kabul edilmiş masonların buluştuğu **"Gentlemen's Club of Spalding"** adlı yere hayli sık gittiği bilinir. Orada kimlerle buluşup neler görüştüğü bilinmez.

O bina, günümüzde bir müze haline getirilmiş durumda.

Felsefi nitelikli yazılarından bazılarında, evreni bir "ulu makine"ye benzetip bunun bir "göksel mühendis" tarafından yapılmış olduğunu ileri sürmüştür.

Acaba Masonluğa nereden ve nasıl geldiği bilinmeyen **"Evrenin Ulu Mimarı"** kavramı, Newton'un bu görüşünden türetilerek simgesel olarak Operatif Masonluğa uyarlanmasının sonucu olabilir mi?

Öyle ya, Masonluktaki çalışmalarda öncelikle geleneksel inşaatçılık mesleğinin simgeleri kullanıldığı için elbette "mimar" kavramını değerlendiriyoruz. Simgelerinin kaynağı olarak inşaatçılık değil de mekanik âletlerin yapımı ve onarımıyla ilgili bir meslek dalı seçilmiş olsaydı, herhalde o zaman ortaya *"Evrenin Ulu Mühendisi"* diye bir kavram çıkarılırdı.

Günümüzde "Masonluk" denilen sistem ya da kurum Londra'da güya operatif nitelikli mason localarının üzerine oturtularak değil de bir başka isim altında Royal Society kapsamında, onun bir uzantısı tarzında gerçekleştirilebilmiş olsaydı, o zaman belki *"Evrenin Ulu Fizikçisi"* ya da *"Evrenin Ulu Matematikçisi"* gibi bir terim üzerinde durulurdu. Böyle bir seçeneğin enikonu düşünülmüş ve denenmiş olduğunu göreceğiz. Nitekim günümüzdeki Masonlukta "Evrenin Ulu Geometricisi" diye bir terimin kullanımı da var.

***

Londra ve yakınlarındaki alşimistlerden çoğu sık sık Newton'un evinde toplanırdı.

Pek doğal çünkü daha önce Robert Boyle'un kaldığı evde toplanıyorlardı. Burada da özel seansların yapıldığı gecelerde seçkin alşimistler dışında konuk kabul edilmezdi.

Isaac Newton, yaşça Christopher Wren'den hayli küçük olmasına karşın onu şu konuda ikna etmişti: "Gerek Prieuré de Sion'un amaçları doğrultusunda gerekse İngiltere'den kovulmuş Stuartların geri gelmesinin sağlanması bakımından Royal Society'nin kullanılmasında umut yok; bu olacak iş değil. Bu kurumun yapılanması böyle olduğu ve sarayın sıkı kontrolü altında tutulduğu sürece bundan bir şey çıkmayacak. Bir başka kurum bulunmalı."

Bu kurum hangisi olabilirdi? Yeni bir örgüt kurulamayacağına, bunun için kraliçeden onay alınamayacağını göre ilk akla gelen, öteden beri çalışmaları uygun bulunan inşaatçı mason localarından yararlanmaktı.

Ancak bunun için de hiç olmazsa birkaç locanın yönetimi meslekten olmayan kabul edilmiş masonlarca ele geçirilmeliydi. Christopher Wren'in "büyük üstat" unvanını taşımakta oluşu kuşkusuz çok işe yarardı ama hepsini bir araya getirsen bile sayıları yetersizdi. Bir an önce artırmak gerekirdi. Yönetimin ele geçirilmesi ayrı bir fasıl…

Tiyatro oyununun bu aşamasına gelinince, yine şöyle yan tarafta bir diğer sahne açıp, kronolojik bakımından biraz daha geride kalmış olsa da "Masonluktaki en ünlü kabul edilmiş mason" olarak nitelenen Elias Ashmole'den söz etmek uygun düşer.

Elias Ashmole

Bu konuda anlatılanların çoğu Masonluğun resmî tarihinde vardır:

- 1646 yılında Warrington kentinde "kabul edilmiş mason" oldu;
- Localarda uygulanmak üzere 33 derecelik bir dizge önerdi;
- Bunun soğuk karşılanması üzerine iki üç yıl sonra küsüp uzaklaştı; (Kral Charles I'in kafasının kesildiğinde)
- 1688 yılında Londra'daki localarda görünmeye başladı. (James II tahttan düşürüldüğünde)

Buna göre Ashmole, inşaatçılık mesleğinin çatısı altında alşimi ile de bağdaşan birtakım düşünsel çalışmalar yapılmasını önermiş. Localardaki tutarsız davranışlarının ise aslında Masonluk ile ilgili olmadığı, onun psikolojik sorunlarından kaynaklandığı söylenmiştir.

Öyle denmiştir ama bu söylem alşimi karşıtlığıyla bağdaşan bir önyargıdan ileri gelmekte de olabilir.

Gösterdiği söylenen etkinlikler, gerek Stuartlar cephesindeki olaylar gerekse Royal Society'nin gelişimiyle bağlantılı da olabilir. Bu konuda belirtilen tarihler birbiriyle örtüşüyor. Şöyle:

1646 yılında bir locaya kabul edilmiş. Aynı yıl yani İngiltere'deki kanlı olayların neredeyse doruğuna vardığı sıralarda ortaya yepyeni bir tasarı koymuş. Kralın kafası kesilince ortalıktan kaybolmuş. Yeniden görünmeye başlaması ise 1685-1688 yılları arasına denk düşüyor; bu da İngiltere'nin bir kez daha allak bullak olmaya başladığı bir dönemdir.

«Hep ülkede karışıklıklar arttığı sıralarda ortaya çıkmış» dersek, acaba çok mu abartmış oluruz?

Bazı kaynaklara göre Elias Ashmole'ün mason localarına getirdiği tasarıyı ondan önce İskoçya'da **Alexander Seton** ortaya koymuş, günümüzdeki Masonluğa benzer bir kurum oluşturulmasını önermişti.

Onu hatırladınız değil mi? Robert Moray'ın hısımı olur.

Ancak İskoçların nabzını daha sıkı tutan Sinclair ailesi, böyle bir işin aceleye getirilmesinin uygun olmayacağını, çok daha iyi bir şekilde hazırlanmak gerektiğini belirterek, bu projeyi ertelemişti. Bunun gerekçesi zamanın elverişsiz görülmesine bağlanmıştır ama belki şöyle de açıklanabilir: *"Sinclair ailesi İskoçya'daki tüm inşaatçı mason localarının üzerinde tartışılmaz bir egemenlik kurup, her işi kendi denetimi altına almıştı. Öteden beri Tapınakçılar ile de iç içeydi. Ayrıca Rozkruacılar ile de yakın bağlantıları vardı. İnşaatçılık mesleğini böyle bir işe karıştırmayı uygun bulmamıştı."*

Elias Ashmole'ün Rozkrua Tarikatı üyelerinden oluşu elbette şaşırılacak bir şey değil. Ancak Prieuré de Sion ile herhangi bir ilgisi olup olmadığını bilemeyiz. Çalışmalarının, inşaatçı mason localarından bazıları ele geçirildikten sonra kurulması öngörülen dizgede uygulanması öngörülen ritüellerin kapsamında değerlendirildiği söylenir.

Şimdi bu yan sahneyi kapatalım ve yine asıl perdeye dönelim.

****

Christopher Wren, 1691'de yani Isaac Newton'un Prieuré de Sion'un büyük üstatlığını üstlendiği yıl, St. Paul Katedrali'ni yeniden inşa eden locada "kabul edilmiş mason" oldu.

Şu işe bakın…

Londra'daki tüm locaları devlet adına denetlemekle görevli en üst düzeydeki yetkili, "büyük üstat", mimarı olduğu katedralin yapımını yürüten locada "çırak" unvanını alarak Masonluğa giriyor. (!)

İnsanın, *«Bu iş nasıl olur?»* diyesi geliyor değil mi?

Dıştan bakılınca bu olayın yadırganması doğal sayılır ama geleneksel inşaatçılık mesleğinin kendine özgü kural ve yöntemleri göz önüne alınırsa bunu olağan karşılamak gerekir.

Elbette buradaki olağanlık, Christopher Wren'in "kabul edilmiş mason" olması değil, inşaatçı masonların tutumudur. Christopher Wren'in bunu içine sindirmesi ise gerçekten çok garip hatta anlaşılmaz…

Anlaşılamaz gibi görünür.

Biraz düşünelim ve olan biteni değerlendirelim.

Belki o zaman anlayabiliriz.

Aradan bunca zaman geçtikten, birçok loca ile haşır neşir olup üstün bir düzeye geldikten sonra, niçin âdeta sıradan sayılabilecek, aslında kişiye herhangi bir ayrıcalık da sağlamayan bir loca üyesi olmak istemişti ki?

Elias Asmole de kabul edilmiş mason olmuştu ama boşuna…

Bu sorunun yanıtı ancak aynı tarihte Isaac Newton'un Prieuré de Sion'un büyük üstadı oluşuyla verilebilir. Bu ikilinin arasındaki ilişki, işbirliği ve dayanışma, tarihte örneği pek az görülmüş olanlardan biridir.

Bu konuyla bağlantılı olaylar şöyle bir senaryo ile kurgulanabilir:

"Newton, Prieuré de Sion'un amaçları yönünde kullanılabilecek bir paravan olarak Rozkrua Tarikatı'nı da Royal Society adlı kurumu da yetersiz görmüştü. Bunların her ikisi de sadece teorik ve düşünsel nitelikli çalışmalarla uğraşıyordu. Daha pratik bir kuruma gereksinme vardı.

Bu kurum, Masonluk olabilirdi.

Oysa bu bağlamda İskoçya'da Alexander Seton, İngiltere'de Elias Ashmole tarafından yapılmış, ezoterik çerçevede verilmesi öngörülen öğretilerden oluşan tasarılar uygulamaya konulamamıştı.

Elbette olmazdı. Önce kurumsal yapı hazırlanmalıydı. Bunun için de örgütlenme sisteminden, yönetiminden başlamak, onu farklı ve organize bir tarzda ele geçirmek gerekiyordu. Gerçi ezoterik nitelikli bir öğreti de gerekirdi, hem bu çok da önemliydi ama kendi başına bir işe yaramazdı. Örgütlenme sağlanabilirse, öğretinin kapsamı ve iletilme tarzı onun içine yerleştirilebilirdi.

Fakat bunun için de kabul edilmiş masonların öteden beri olduğu gibi pasif kalmayı terk edip, üyesi oldukları locaları ele geçirmek üzere harekete geçmeleri gerekliydi. Bu da kolay iş değildi.

Kimileri de "kabul edilmiş mason" gibi gösterilmeliydi. Hepsiyle birden başa çıkılamazdı ama göstermelik birileri olmalıydı. Özellikle soylular, bürokratlar ve özgür centilmenler alınmalıydı. Nasıl olsa hiç kimse bir diğerinin gerçek mi uyduruk mu olduğunun farkına varmazdı.

İşte, Christopher Wren'in aynı zamanda bir kabul edilmiş mason olması bunun için gerekmişti. Onu herkes tanıyordu. Herkes bunu bilecekti.

Kuşkusuz sadece o değil, aynı sıralarda daha birçok Rozkruacı da birer kabul edilmiş mason olmak üzere hazırlandı.

Bu, çok esaslı, hatırı sayılır bir düşünceydi ama pratikte yürürlüğe konması hiç de kolay olmadı. Çok dikkatli olmak, açık vermemek gerektiğinden, yıllar aldı. Üstelik ilk aşamada başarısızlıkla sonuçlandı. Bir başka yöntem kullanarak yeni baştan uğraşmak gerekti."

Hiç kimse bunun boşuna olduğunu söyleyemez. Bu işin yıllar önce değil, şimdi yapılmasının bir özel gerekçesi olduğunu anlamak için de müneccim olmak gerekmez.

****

Tam bu doğrultuda hazırlıklara girişilmişti ki Elias Ashmole ölüverdi. (1692)

Bu beklenmedik ölüm, bir aksamaya yol açtı.

Ondan iki yıl sonra da (1694'de) Kraliçe Mary öldü.

William III tahtta tek başına kalınca ülkeyi kendi istediği tarzda, despotça yönetmeye başladı.

Bu durumda inşaatçı mason localarının kullanılması olanaksız gibiydi. Acaba yine Royal Society seçeneğine mi dönülseydi?

Daha ilk yoklamalar bunun hâlâ umutsuz olduğunu gösterdi. Bu kuruma kendilerinden yana birçok kişinin alınması gerekirdi. Bu ise daha zordu çünkü buraya üye olabilmenin koşulları çok sıkıydı. Beklemekten başka çare yoktu.

Localar Çöküyor (!)

Uygun zaman beklenirken yıllar geçti.

1702 yılında William III ölünce, tahta Mary'nin kız kardeşi Anne çıktı. (Zaten o da babasını tahttan indirenlerdendi.)

Masonik kaynaklarda yani Masonluğun resmî tarihinde anlatılmış olanlara bakılırsa, Kraliçe Anne, aslında bir Stuart kızı oluşuna karşın Stuartistler üzerinde dehşetli bir baskı kurdu. Büyük Üstat Christopher Wren, buna dayanamayıp istifa etti.

Christopher Wren, tüm diğer girişimlerinin yanı sıra kendini Stuartlara borçlu görürdü. Çünkü bu mertebeye bir bakıma onların sayesinde gelmişti. Bu nedenle bir Stuartist sayılabilirdi ama politikaya hiç bulaşmamıştı.

İstifa etmiş olduğu doğrudur ama istifasının gerçek nedeni acaba o muydu, yoksa bundan sonra olması tasarlananlar önceden ayarlanmış, dolayısıyla istifa etmesi mi gerekmişti?

Yine masonik kaynaklarda yazılmış olanlara bakılırsa, istifa ettiğinde hiç kimse onun yerine geçmeyi kabul etmemiş, böylece Londra'daki operatif mason locaları başsız kalmıştı. Localar çöküyordu. (!)

Hayret bir şey!... Bundan sonra olan bitenler göz önünde tutularak ortaya konmuş saçma sapan bir varsayım… Sanki daha önce başlarında biri varmış, bir merkezden yönetiliyorlarmış, her loca kendi başına buyruk değilmiş gibi! Devletin denetimi ayrı konu…

Şu işin doğrusuna bakalım.

Operatif Masonluğun tüm Avrupa'da ve bu arada İngiltere'de de geçerli geleneksel örgütlenme tarzı uyarınca her loca bağımsız çalışırdı. Meslek ve zanaatta kendilerinden başka, daha üstün hiçbir otorite yoktu. Gerçi birçok ülkedeki localar yılda bir kez toplanır ve mesleğin genel sorunlarını görüşür, gerekirse hepsi için bağlayıcı ortak kararlar alır, birtakım kurallar üzerinde uyuşmaya varırlardı ama başlarında ne bir üstün güç ne de bir "büyük üstat" vardı. Sadece söz konusu toplantılar bir devlet görevlisinin gözetiminde yapılırdı. (Bunun gerekçesi de locaların bir araya gelerek güç oluşturup devletin çıkarlarına aykırı bir karar almalarının önlenmesiydi.)

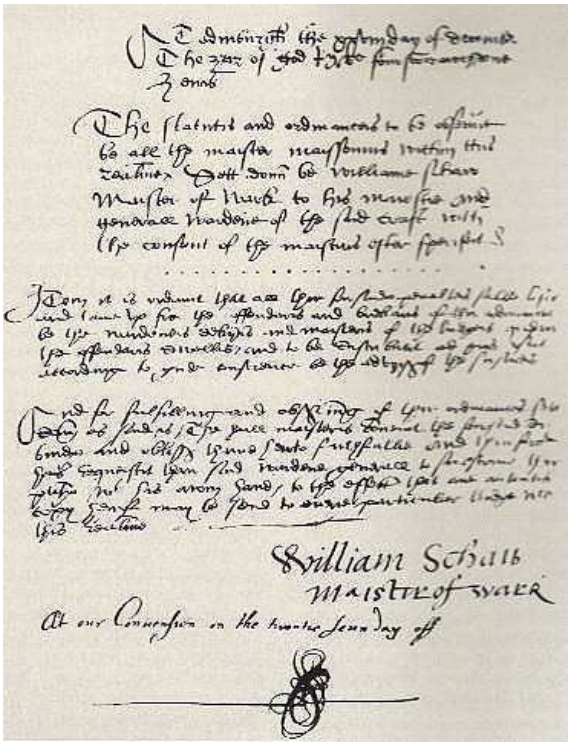
Büyük üstat unvanı bağlamında ancak iki istisnadan söz etmek olanaklı:

13. yüzyıl sonlarında Strasbourg Kadetrali'nin mimarı olup Avrupa'daki geleneksel inşaatçı masonların örgütlenebilmesi için bir hareket başlatmış olan **Erwin von Steinbach** "büyük üstat" olarak nitelenmişti ama bu ona verilmiş resmî bir unvandan çok, meslek elemanlarınca duyulan saygı ve hayranlık nedeniyle benimsenmiş bir nitelikti; sıradan bir loca üstadının ötesinde bir üstat!.. Ölümüyle birlikte sona ermişti.

1598-1602 yılları arasında İskoçya'daki mason localarının büyük üstadı unvanını taşımış olan, yasa koyucu **William Schaw** da öyle… Onun da ölümünden sonra yerine bir başkası atanmamıştı.

William Schaw tarafından düzenlenmiş olan yasaları içeren el yazmaları Operatif Masonluk döneminden kalma en önemli tarihsel belgelerdendir.

Christopher Wren'in ve ondan önce atanmış iki büyük üstadın ise mason localarının başında olmadığı, sadece Londra'daki locaları devlet adına denetlemekle görevli bulundukları, kendilerine sadece bu nedenle "büyük üstat" denildiği unutulmamalı.

Hatta bazı kaynaklarda büyük üstat (grand master) değil de "işlerin üstadı" (master of the works) terimi geçer. (Bu da Ortaçağ ve sonrasında Operatif Masonlukta kullanılmış bir geleneksel terimdir.)

Locaların her birinin başındaki deneyimli kişi sadece "üstat" (usta) iken, İngiltere'de mesleği bilmeyen birisine "büyük üstat" unvanını veren ise operatif mason locaları değil, devletti. Kim bilir belki localar bundan ötürü rahatsızlık bile duyuyordu ama bunu dile getiremezlerdi.

Demek ki 18. yüzyıl başında Londra'daki durum bakımından işin doğrusu locaların başsız kalmış olması falan değil, devlet adına denetim işini yürütecek birisinin bulunamayışıydı.

O sırada Londra'daki localarda Stuartlardan yana olmayan ya da herhangi bir politik eğilim taşımayan başka hiç kimse yok muydu acaba?

Fakat galiba bu işe hevesli olan çıkmamıştı. Niyetlenen olsa bile kulağına bu hevesten cayması fısıldanmış, yöntemince (!) uyarılmış olsa gerek.

***

Resmî nitelikli Masonluk Tarihi'nde şöyle deniyor: *"Londra'daki localar çalışmaz olmuştu. Üstlenmiş oldukları işi bütünüyle durdurmasalar da iyice ağırdan almaya başlamışlardı. Bunun nedeni de ekonomik bunalımdı."*

Geçiniz!

İngiltere'de bir ekonomik bunalım olduğu doğru ama hemen o tarihte değil, birkaç yıl sonra… Yüzyılın başında localaların çalışmaz, iş üretmez duruma girmesi, olasılıkla yapılan gizli baskı ve yönlendirmelerin sonucuydu.

Dolayısıyla inşaatçılık mesleği Londra'da çöküntüye sürükleniyordu ama bu olgu "ekonomik koşulların etkisiyle oluşan bir çöküntü" değildi. Bu, entrikanın bir başka türüydü. Londra'daki inşaatçı mason localarının çökmesi ya da çöküntüye uğramış gibi gösterilmesi gerekliydi.

Ancak bu sadece Londra'da ve onun batı bölgesi olan Westminster'de geçerliydi, İngiltere'nin bütününde değil. Ancak Londra'da oturanlar taşrada olup bitenin farkına varmazdı ki… Taşranın varlığını bilenler bile pek sınırlı sayıdaydı.

Bu, tiyatrodaki oyunun sıradaki perdesiydi; şöyle oynandı:

1702 yılında yani Kraliçe Anne tahta çıktığında, **Saint Paul Locası** yani Saint Paul Katedrali'ni yeni baştan inşa etmekte olan loca, katedralin mimarı ve Büyük Üstat Sir Christopher Wren'in isteği üzerine bir bildirge düzenledi.

Bundan Masonluğun resmî tarihinde de söz edilir ama yanlış bir yorumla. (Christopher Wren'in isteminden hiç söz edilmez. Sanki loca bu bildirgeyi kendi başına yayımlamıştır.)

Bu bildirgede, bundan böyle "kabul edilmiş masonlar"ın inşaatçılık mesleğini uygulayan "özgür masonlar" ile özdeş haklara sahip olduğu ilan ediliyordu.

Bunun tek bir anlamı vardı: ***"Artık kabul edilmiş masonlar da locada yönetici (nazır) ve üstat olabilir."***

Oysa bir kabul edilmiş mason kalfa olabiliyor ama locada yönetim görevi alamıyor yani nazır olamıyordu. O görevi alamayınca da kendi locasını kuramıyor yani üstat (usta) olamıyordu.

İşte, söz konusu bildirge kabul edilmiş masonlara da bu olanağı tanıyordu.

Şayet localardaki kabul edilmiş masonlar artırılır, bunlar kalfalığa geçtikten sonra localarındaki yönetimi de ele geçirir hatta başka localar da kurarlarsa Masonluğun niteliğini değiştirme olanağı doğabilirdi.

Böylece Newton'un planı yürürlüğe konabilirdi.

***

Oyunun sonrasına geçmeden önce soralım: Londra'daki tek bir loca (Saint Paul Locası) nasıl olur da tüm localar, tüm inşaatçılık mesleği ve zanaatı adına böyle bir bildirge yayımlardı?

Böyle bir bildirge yayımlamak, mesleğin hangi kuralına, hangi geleneğine uyardı?

Diyelim ki kural ve gelenekleri çiğneyerek yayımladı… Geçerli olur muydu? Evrensel boyutta tüm mason localarını nasıl olur da bağlardı?

Evrenselliği bırakın, İngiltere'deki localar hiç böyle bir uygulamayı kabul eder miydi?... Hatta Londra'da bile ne ölçüde geçerli sayılabilirdi?

Böyle soruların yanıtlarının aranmasına hiç de gerek yoktur. Böyle şeyler yapılamazdı, olmazdı ama yapılmıştı ve oldurulmasına çalışılıyordu.

Niyet belliydi. Üstelik Londra'da buna karşı çıkan da olmamıştı.

Hem karşı çıkmaya kalkışan olsa kime başvuracaktı ki? Devlet adına tüm locaları denetleyen Büyük Üstat Sir Christopher Wren'e…

Christopher Wren, elinde St. Paul Locası'nın bildirgesi ve Londra'daki mason localarına bir başka biçim vermeye ilişkin projesiyle kraliçenin huzuruna çıktı.

Dehşetli bir zılgıt yedi.

Kraliçe bu işten hiç hoşlanmamıştı. Daha yeni olduğu, bir sürü politik ve ekonomik sorunla uğraşması gerektiği, dolayısıyla böyle bir işin sırası olmadığı için mi, yoksa bunun arkasında olasıdır ki Stuartlar ile bağlantılı birtakım başka tasarılar olduğundan kuşkulandığından mı, bilinmez.

Christopher Wren işte bu yüzden görevinden istifa etmişti. Artık ne mason localarıyla ne de Londra'nın yeni baştan imarıyla ilgilenecekti.

Peki ama konuya peşinden koşulan amaçlar açısından baktığımızda şimdi ne yapacaklardı?... Bu işten vazgeçip unutacaklar mıydı?

Ufukta tek çare görünüyordu: Yine Royal Society seçeneğine dönmek.

İkinci Deneme

1698 yılından bu yana Royal Society'nin başkanı olan John Somers eski bir politikacıydı. Daha önce Kral William III onu şansölyeliğe atamış ama bir politik hatası nedeniyle görevinden alınmış, ortalıkta görünmemesi için de "lâf olsun diye" Royal Society'nin başına getirilmişti. Politikaya dönmeye can atıyordu.

Avam Kamarası'na girmesi için kendisine destek verileceği sözünü alınca, Royal Society başkanlığını Isaac Newton'a bırakmaya razı oldu.

Ancak bir isteği daha vardı: Aynı destek kendisiyle birlikte anayasacı monarşiden yana olan ve "Whigs" diye anılan parti üyelerinden Stuart karşıtı Wharton Dükü Thomas'a da verilecekti.

Çare var mıydı?... Stuartları böyle bu kadar ince elekte düşünmenin âlemi yoktu. Avam Kamarası'nda zaten bir sürü Stuart karşıtı vardı. Biri daha girerse ne fark ederdi ki!... Öncelikli olan, Royal Society'nin yönetimini ele geçirmekti. Dolayısıyla, bu pazarlık koşuluna boyun eğilerek her ikisine birden destek verildi. (Wharton Dükü Thomas'ın Masonluk Tarihi'ndeki asıl yeri, Londra Büyük Locası'nın altıncı büyük üstadı Philip'in babası oluşundan ötürüdür. Bu da başlı başına bir başka oyunun konusudur.)

Kraliçe Anne bu değişikliği onayladı. Royal Society için Sir Isaac Newton gibi olağanüstü bir bilim adamından daha âlâ başkanı nereden bulurdu?

Burada şu John Somers, söz edilmesi hiç de gerekmeyen, tipik çıkarcı bir politikacı olarak görünüyor. Evet, öyle, doğru fakat şayet Newton'un bu tasarımı tutabilseydi, o zaman kendisine şükran borcu doğacaktı.

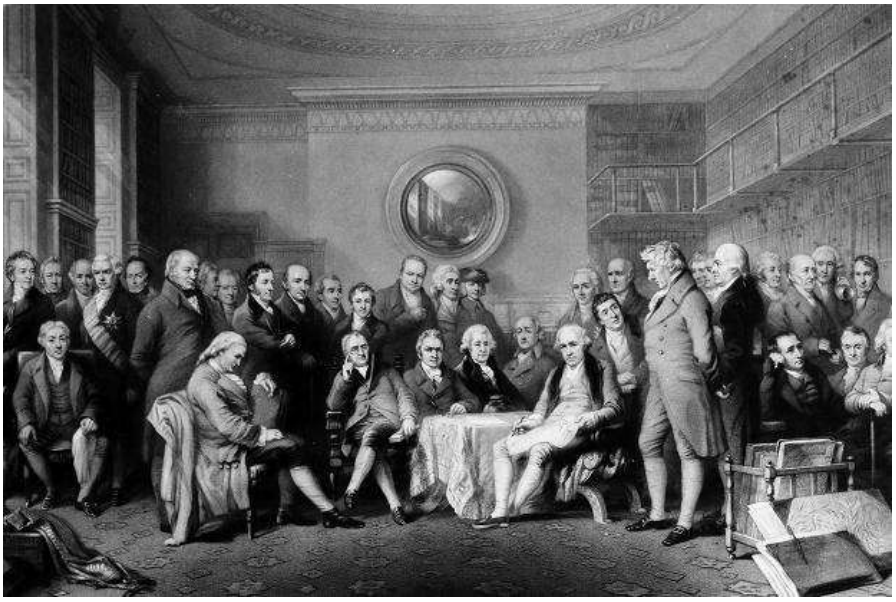
***

Masonluğun resmi tarihinde bundan sonraki 24 yıl yani 1703-1727 yılları arası, ***"Royal Society, Rozkrua Tarikatı ve Masonluğun sıkı sıkıya bağdaştığı bir dönem"*** olarak nitelenir. Demek ki, Spekülatif Masonluğun oluşumunda Royal Society ile birlikte Rozkrua Tarikatı'nın etkisinin bulunduğu da kabul edilmektedir.

Aslında bilinmediğinden ötürü Prieuré de Sion'dan hiç sözü edilmez ama biz 1727 yılının Isaac Newton'un ölümü dolayısıyla bu organizasyonun el değiştirdiği tarih olduğunu biliyor ve görüyoruz.

Newton, Royal Society başkanlığını devraldıktan sonra yaklaşık on yıl boyunca bu kurumun yapısını değiştirmek için uğraşıp durmuş ama ne yazık ki bir türlü istediği sonucu almayı başaramamıştı. Sosyal alandaki işler pozitif bilimlerin kural ve yasaları uyarınca yürümüyor.

Newton bu duruma çok üzülüyordu. Olmuyor, olmuyordu. Kurumun üyeleri çok teorik düşünüyordu. Oysa pratik, etkin, iş gören adamlar gerekliydi. Çok sonra (1714 yılında) üyeliğe alınan, Newton'un Oxford'daki önceki asistanlarından Fransız asıllı **Jean Théophile Désaguliers** gibi… Keşke Royal Society'nin her üyesi onun gibi olsaydı!... Hepsini bırak, çoğunluk bile yeterdi ama yoktu.

İşte tam o yıl, Kraliçe Anne yıllardan beri çektiği amansız hastalıkla baş edemeyerek öldü.

Tamam… Royal Society seçeneği zaten yürümüyordu. Newton'un önceki planını denemek için bir fırsat daha doğmuştu. Şimdi bir yandan zaten el altındaki Saint Paul Locası kullanılırken diğer yandan kabul edilmişlerin yönetiminde birkaç loca daha kurulup, yepyeni bir örgüt oluşturulabilirdi.

Peki, buna nasıl güvenebiliyorlardı?

Şöyle: Kraliçe Anne daha tahta çıkar çıkmaz, gelecekte Stuartların önünü kesinlikle kesmek amacıyla bir önlem almıştı. Parlamentoda bir karar ürettirmiş, kendisinden sonra kimin Birleşik Krallık tahtına çıkacağının önceden belirlenmesini sağlamıştı: Alman Hanover hanedanından Georg Ludwig… Nitekim Kraliçe ölünce, o da keyifle gelip **George I** adını alarak tahta kuruldu.

Stuartlar kıyameti kopardı elbette… Daha önce Fransa Kralı Louis XIV, 1701 yılında ölen James II'nin oğlu James III Stuart'ı İngiltere kralı olarak ilan etmiş olmasına karşın, bu kez kendisinden beklenilen desteği vermedi. Çünkü Kraliçe Anne ölmeden bir yıl önce İngiltere ile Fransa arasında "Utrecht Anlaşması" olarak anılan saldırmazlık paktı imzalanmıştı.

Üstelik bu anlaşma olmasaydı bile Fransa kralının İngiltere'ye bir kral ilan etmesinin bir etkisi olabilir miydi? İngiltere'de Stuartlardan olmayan biri gelip tahta otursa, -nitekim öyleydi- Fransa buna nasıl engel olabilirdi? Sırf bu yüzden savaş mı çıkaracaktı? Stuartlar bunu isterdi elbette ama boş bir hayal…

James III istese de istemese de soydaşları gibi Presbiteriyen değil Katolik olduğu için, Fransa'daki Stuartlar kendi başlarına savaşa hazırlanarak onları destekleyen İrlandalıların donanması ile İngiltere'nin doğu kıyılarından bir çıkarma işlemine girişti ama sonuç yine başarısız oldu.

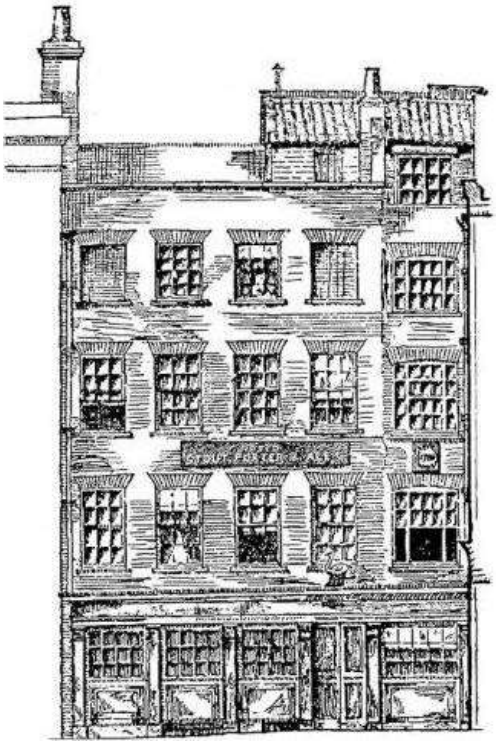
O girişim bir yana dursun, Londra'da bu Alman asıllı kral, İngiltere'nin iç politikasını, gelmiş geçmiş olayların ayrıntılarını, Kraliçe Anne tahtta iken Sir Christopher Wren'i nasıl terslemiş olduğunu bilmezdi.

Dolayısıyla yine Masonluğa dönüp o çatı altında yeni bir örgüt oluşturma umudu bir kez daha doğmuştu.

Sir Isaac Newton ile Sir Christopher Wren, Jean Théophile Désaguliers gibi kabul edilmiş masonlar arasına kattıkları, kimilerini de öyleymiş gibi gösterdikleri kişilerle birlikte kolları sıvadılar.

***

Londra ve Westminster'deki çok eskiden kalma (!) dört mason locası bir araya gelerek Spekülatif Masonluğun ilk düzenli örgütü olan Londra Büyük Locası'nı kurmuşlar.

Bu tiyatro oyununu baştan sona izlemişseniz Spekülatif Masonluğun kuruluşuyla bağlantılı olmak üzeri anlatılanların sahiden de öyle olduğuna inanıyor musunuz?

Fakat sakın *"Bu adam bu işleri bilir"* diyerek bu tiyatro oyununu size aktarmış olan yazara da inanmayın.

Kimsenin etkisinde kalmayın, kuşku oluşturmaktan kaçınmayın fakat ön yargılı da olmayın, gerçekleri kendiniz araştırın, karşılaştırın, özgürce aklınızı kullanarak değerlendirin.

Bu tiyatro oyunu burada biter. Tüm rol alanlar, yönetmenle birlikte sahne önüne çıkıp eğilerek izleyicileri selamlar.

Spükülatif Masonluğun ilk örgütü olan Londra Büyük Locası'nın kuruluşuna gelince…

O da bunları izleyen bir diğer oyun...